

NATO'nun devraldığı Libya operasyonunun nihai hedefleriyle ilgili kuşklar mevcut.

Libya Savaşı, Uluslararası Etkileri ve Türkiye'nin Konumu

The Civil War and the International Intervention in Libya: The Limits and Possible Consequences

Doç. Dr. Veysel AYHAN

ORSAM Ortadoğu Danışmanı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi U.İ.B

Abstract

In the context of the Libyan crisis, a considerably tough process has started in terms of Turkey. In case İzmir becomes the command center within the scope of NATO, it is obvious that Turkey is going to be on the side that directly interferes in Libya with the Western countries. In the following days, maybe when a ground operation is brought to agenda, the Turkish military forces' being on the line of battle or their existence in a position to provide logistic support will come to the fore. Therefore, Turkey already needs to adopt a strategy, which does not ignore all the possibilities on the Libyan crisis.

Olası bir kara operasyonunun gündeme gelmeyeceği düşünülme-
le birlikte daha sonraki dönemlerde çatışmaların sonlandırılması için
muhalif gruplarla birlikte sınırlı oranda kara birliklerinin Libya'ya gön-
derilmesi için bazı ülkelerin harekete geçmesi sorun oluşturabilir.

15 Şubat sonrası dönemde Kaddafi rejimine karşı doğrudan isyan ettiğini açıklayan grupların başında Libya'daki en büyük kabile olan Warfallah kabilesi olmuştur. Kabilenin liderlerinden Ekrem Warfalli yaptığı açıklamada Kaddafi'yi kast ederek "artık kardeşim değilsin ve ülkeyi terk etmelisin" mesajı göndermiştir. Trablus'un güney bölgelerinde etkili olan kabile üyelerinin bir kısmı da başkentte bulunmaktadır. Bir diğer önemli kabile olan Tarhuna kabilesi de isyana destek veren grup olmuştur. Başkent Trablus'ta ve Batı'da Tarhuna bölgesinde yaşayan kabile üyelerinin yaklaşık 900 bin ile 1 milyon arasında olduğu ileri sürülmektedir. 17 Şubat öncesi Kaddafi rejimini destekleyen kabile üyelerinin önemli bir kısmının askeri bürokrasi içinde önemli konumlar elde ettiği belirtilmektedir. Trablus bölgesinde isyana destek veren bir diğer kabile ise Zintan kabilesidir. Zintan ve Trablus'ta yaşayan kabile üyeleri 16 Şubat'tan itibaren güçlü bir direniş sergilemişlerdir. Sirenayka bölgesinde isyana destek veren kabilelerin başında ise Zuwayya, Avagir, Misurata, Obeidat kabileleri gelmiştir. Zuwayya liderlerinden Şeyh Faraj Zuway yaptığı açıklamada devlet tarafından halka uygulanan saldırılar son bulmazsa petrol akışını keseceklerini ifade etmişlerdi. Her ne kadar petrol akışını kesmese de kabile üyeleri direnişe destek vermişlerdir. Misurata bölgesinde etkili olan Misurata kabilesi şehrin denetimini ele geçirmiş bulunmaktadır. 21 Mart itibarıyla çatışmaların yoğunlaştığı şehirde kabile üyeleri Kaddafi'ye bağlı birliklerin şehrin kontrolünü ele geçirmesine izin vermemişlerdir. Kabile üyeleri ayrıca Derne ve Bingazi'deki gösteriler de önemli bir rol oynamaktadırlar. Pekin'de istifa eden Libya'nın Pekin Büyükelçisi Hüseyin Sadık al Misurati bu kabilenin üyesidir.

Aynı şekilde Libya'nın BM nezdindeki Büyükelçisi ile Geçici Konsey'de yer alan eski Hindistan Büyükelçisi de muhalif kabilelerdendir. Sirenayka bölgesinde Awlad Ali kabilesi Mısır-Libya sınırındaki kontrolü ele geçirerek hükümet güçlerini bölgeden çıkartmış bulunmaktadır.

Bu bölgede isyana destek veren diğer önemli bir grup ise Obeidat kabilesidir. Tobruk'ta güçlü olan bu grubun önde gelen liderlerinden Tobruk Askeri Bölgesi Komutanı General Süleyman Mahmud El Obeidi ile eski İçişleri Bakanı General Abdulfettah Yunus isyanın başında Kaddafi karşıtı koalisyonu katıldıklarını açıklamışlardır. Bayda'da etkili olan Avagir kabilesi de isyanın başlamasıyla Bayda'da etkili bir direniş oluşturmuştur. Avagir kabilesi hem Osmanlı Devleti'ne hem de İtalya'ya karşı savaşan bir grup olmanın ötesinde Sinusi hareketine yakın olmasıyla da dikkatleri üzerine çekmektedir. Nitekim Kaddafi rejiminin Bayda'da İslami bir Emirlik kurulduğu yönündeki iddiası bu grubun muhafazakâr olması ve Bayda'da kontrolü ele geçirmesinden kaynaklanmıştır.¹

Doğu Libya Topraklarında Geçiş Hükümetinin Kurulması: Muhaliflerin Ulusal Konseyi

Çatışmaların artması ve Kaddafi'nin aşırı güç kullanması sonucu olaylar kısa sürede muhalefeti destekleyen kabile güçlerinin doğudaki şehirlerde kontrolü ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır. Şubat'ın ikinci yarısından itibaren şehirlerin kontrolünü ele geçirmek için yoğunlaşan çatışmalarda muhalifler Doğu Libya topraklarında kısa sürede kontrolü ele geçirmesine karşın Batı'da

Muhalifler Kaddafi karşısında toparlanmaya başlamış olsalar da, dış destek olmadan başarı sağlamaları mümkün görünmüyor.

kalan şehirlerde rejime bağlı güçlerin saldırıları karşısında geri çekilmek zorunda kalmışlardır. İlk başlarda başkent Trablus dahil Zintan, Misurata ve Zivaya'da şiddetlenen çatışmalar Mart başına gelindiğinde muhaliflerin üstünlüğü ele geçirmesiyle sonuçlanmıştı. Özellikle muhaliflerin Doğu Libya'da kontrolü ele geçirmesinden sonra bu bölgede alternatif bir siyasi yapının kurulmasına dönük yoğun bir çaba içerisinde olmuşlar ve 24 Şubat gününde Bayda'da muhaliflerin katıldığı toplantıda geçici bir yönetimin kurulması konusunda anlaşmışlardır. Kaddafi döneminin eski Adalet Bakanı ve Halk Komitesi Genel Sekreteri Mustafa Muhamed Abdel-Jalil liderliğinde kurulan geçici hükümete Libya'nın değişik bölgelerinden temsilcilerin katıldığı açıklanmıştır. 31 kişiden oluşan Geçici Yönetim Konseyinde Ajdabiya, El Kufra, Ghat, Nalut, Misrata, Zintan ve Az Zaviye'den katılan temsilcilerin isimleri güvenlik

nedeniyle ilan edilmez iken diğerlerinin isimleri ve görevleri ise şu şekilde oluşturulmuştu:²

1. Konsey Başkanı: Mustafa Mohammed Abdul Jalil.
2. Sayın Osman Süleyman El-Megryahi (Batnan Alanı)
3. Sayın Ashour (Darna City) Bourashed Hamed
4. Dr Abdullah Musa El-Myehoub (Qouba Alanı)
5. Sayın Zubiar Ahmed El-Şerif (Siyasi Temsilci)
6. Sayın Abduraba Al-Abaar Ahmed (Bingazi'den)
7. Sayın Dr. Fathi Mohamed Baja (Bingazi'den)
8. Sayın Abdulkadir Ghoga (Konsey Sözcüsü)
9. Fethi Tirbil ve (Gençlik Temsilcisi)
10. Dr Salwa Fawzi El-Deghali (Kadın Temsilcisi)
11. Mahmut Cibril El Warhallah ve eski Hindis-

tan Büyükelçisi Aziz El Issawi ve (Dış İlişkiler Sorumlusu)

12. Ömer El Hariri (Konsey Askeri Harekat Sorumlusu)

Sonuç olarak 25 Şubat'ta gelindiğinde muhalif güçlerinin Bingazi, Beyda, Tobruk, Şahat, Derne, Ajdabiya, Misurata, Al Hums, Zintan, Az Zawiyah, Zuwarah, Kufra, Şaryan, Zuara ve Nalut'ta tam kontrol ve başkent Trablus dahil halen iktidarın denetiminde alan bazı bölgelerde de muhalefet hareketlerini genişletmeyi başarmışlardır. İlk başlarda yerel konseylerini oluşturan muhalefet güçleri Şubat'taki toplantının ardından Bingazi merkezli yeni siyasi yapının uluslararası alanda tanınması yönünde de faaliyetler içerisinde yer almışlardır. Ayrıca Bayda'daki toplantıda Kaddafi yönetimine karşı uluslar arası müdahale yapılması yönünde çağruların dile getirilmesi dikkat çekicidir. Adalet Bakanı yaptığı açıklamalarda Lockerbie'de düşün uçağı bombalayan Abdel Baset al-Megrahi'nin doğrudan Albay Kaddafi'nin emriyle bunu gerçekleştirdiğini ve ellerinde kesin kanıtlar olduğunu ileri sürmüştür.

5 Mart 2011'de yaptıkları toplantıda muhalifler resmi olarak Geçici Libya Ulusal Konseyi'nin kurulmasına karar verirken Konsey Başkanı tarafından yapılan açıklamalarda 3 ay içinde seçimlerin yapılacağı açıklanmıştır. Ancak her ne kadar resmi düzeyde Ulusal Konseyin kurulduğu açıklanmışsa da, Konsey üyeleri arasında doğrudan kurumsal düzeyde bir birlikteliğin olmadığı ve coğrafik olarak da Konseyin tüm Libya muhalefetini temsil etmediği eleştirileri yapılmıştır. Konseyin Sözcüsü Abdulkadir Ghoga tarafından yapılan açıklamada Konsey Başkanının açıkladığı seçimler ve Bingazi merkezli Geçici Hükümet eleştirilmiş ve amaçlarının alternatif ve geçici bir Siyasi Varlık kurmak olduğunu açıklamıştır. Ghoga ülkenin birliğini ve toprak bütünlüğünü korumayı hedeflediklerini ve Trablus'un ele geçirilmesinden sonra Özgür Libya'nın kurulacağını açıklayarak Bingazi merkezli geçici hükümet söylemlerine karşı çıkmıştır. Nitekim, Bingazi'de güçlü olarak Ghoga'nun açıklamasından sonra Konsey Başkanı Abdul Jalil'de amaçlarının bir

hükümet kurmak olmadığını ve iç savaşı koordine edecek bir yapı oluşturmak olduğunu ifade etmek zorunda kalmıştır. Konsey içerisindeki koordinasyonsuzluğa rağmen kısa sürede dış politikada önemli gelişmelerin yaşanması kurulan birliğin tanınması açısından önemli olmuştur.³ Arap Birliği'ne mektup yazan ve siyasi tanınma talebinde bulunan Konsey daha sonra ABD ve Fransa'dan yapılan açıklamalarla bu konuda önemli bir başarı elde etmiştir. Arap Birliği doğrudan tanıma yerine Konseyin talep ettiği uçuşa yasak bölge politikasına destek verdiğini yaptığı toplantının ardından açıklamıştır. ABD Dışişleri Bakanı Clinton muhalefet liderleriyle görüşüldüğünü açıklarken Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy 10 Mart'ta Konsey üyeleriyle yaptığı görüşmeden sonra Fransa'nın resmi düzeyde, muhaliflerin kurduğu Libya Ulusal Konseyi'ni, bu ülkenin meşru temsilcisi olarak gördüğünü açıkladı. Sarkozy ile Ulusal Konsey üyeleri arasında yapılan görüşmeden sonra, Paris'te Libyalı muhaliflerle görüştüğünden sonra yapılan açıklamada Fransa'nın Libya Ulusal Konseyi'ni bu ülkenin meşru temsilcisi olarak tanıdığı, Bingazi'ye Fransız büyükelçisinin atanacağı ve Konsey'in de Paris'e elçi atayacağı açıklanmıştır. Böylelikle siyasi tanınma konusunda oldukça önemli bir adım atılmış olundu. Fransa'nın adımından sonra birçok AB ülkesi Libya muhalefetini tanıma konusunda harekete geçmesi önemli olmuştur.⁴

Ulusal Konsey bir yandan dış ilişkilerde önemli başarılar kazanırken diğer yandan da Libya'daki askeri direnişi başarılı bir şekilde tamamlamak için Trablus'un Kaddafi güçlerinden alınması için askeri operasyonlara ağırlık verme kararı almıştır. Ancak 5 Mart'ta Konseyin kurulmasına karşın muhalefet grupları arasında doğrudan bir koordinasyonun olmadığı ve her grubun kendi bölgesinde direnişi sürdürdüğü görülmüştür. Bu durum Kaddafi'nin hava kuvvetlerini iç savaşın içinde yoğun kullanmaya başlamasıyla daha da belirgin bir durum almıştı. Muhaliflerin şehir merkezlerinin dışında askeri operasyonlar yürütemeyecek konuma gelmiş olması kısa sürede Kaddafi'nin askeri olarak kontrolündeki alanları genişletmesine yol açmıştır. Uluslararası toplu-

Uluslararası müdahale sınırlı kalırsa Kaddafi'nin kendini destekleyen aşiretlerle birlikte Sirte ve Trablus bölgesinden Kaddafi'nin ilkokula gittiği Fizan'ın içlerine kadar olan bölgede ayrı bir siyasi ve askeri yapı oluşturulması gündeme gelebilir.

mun muhalefetine rağmen Kaddafi'nin muhalif aşiretlerin denetiminde olan Batı'da Zuwara, Zawiya, Tarhuna, Zintan, Misurata, Gharyan ile Sirte ile Bingazi arasında yer alan Ras Lanuf, Brega, Bin Cevat ve Ajdabia'ya yoğun saldırılar düzenlemesi kısa sürede muhalefet gruplarının konumlarını ciddi şekilde etkileyecektir. Söz konusu yerleşim birimleri üzerinde yürütülen mücadelede de hava kuvvetlerinin yanı sıra Batı'da Sahban, Hamis ve Kweldi özel birliklerinden yararlanılırken Doğu'da da özel birliklerin yanı sıra aşiret birliklerinden de yararlanılmıştır. BM'de alınan 1970 Sayılı yaptırım kararlarına rağmen iç savaşta Kaddafi'nin yoğun bir şekilde askeri gücünü kullanmayı sürdürmesi başta Fransa olmak üzere Batı ülkelerindeki tepkilerin artmasına yol açarken 16 Mart'ta geldiğinde Kaddafi'nin Batı'da askeri denetimi sağlamayı başardığı ve Doğu'da da Misurate dışında Sirte ile Bingazi arasındaki yerleşim birimlerinde kontrol kurduğu açıklanmıştır. Aynı günlerde Tarhuna ve Warfallah kabilesinin rejime bağlılığının resmi TV kanalından açıklanması da önemli olmuştur. Böylelikle Kaddafi bir yandan askeri anlamda Doğu Libya topraklarında ilerlerken diğer yandan da muhalif kabilelerin rejime tekrar bağlılıklarını sağlamaya çalışmıştı. Açıkçası BM'de Libya'ya uçuşa yasak bölge kararının alınması yönünde Fransa ve İngiltere'nin yoğun bir çaba harcadığı günlerde Kaddafi'nin de muhalefetin merkezi olan Bingazi'ye doğru ilerleyişini sürdürmesi dikkat çekici olmuştur. 17 Mart'ta geldiğinde BM Güvenlik Konseyi Libya kriziyle ilgili toplanırken Kaddafi'de Batı Bingazi sokaklarına ulaşmış bulunmaktaydı.

BM'nin Sürece Müdahalesi ve Libya'ya Uluslararası Müdahale

Kaddafi'ye bağlı güçlerin yoğun hava gücü desteğiyle sivillere yönelik giriştiği saldırılar kısa sürede sorunu uluslararası kamuoyunun gündemine taşıdı. BM Güvenlik Konseyi 26 Şubat'ta aldığı 1970 sayılı karar doğrultusunda sorunun barışçıl yöntemlerle çözümlenmesi konusunda önemli bir adım atmıştır. Kara metninde Libya'da işlenen suçların ve yapılan ihlallerin tespit edilmesi ve bunlara karışanların belirlenmesi ve insan hakları ihlallerinin ortaya çıkarılması için İnsan Hakları Konseyi'nin A/HRC/S-15/2 sayılı ve 25 Şubat 2011 tarihli kararıyla ülkeye gönderdiği bağımsız araştırma komisyonunu memnuniyetle karşılamaktadır. Güvenlik Konseyi Libya'daki sivillere karşı geniş çaplı ve sistematik saldırıları tüm insanlığa karşı işlenmiş kabul etmektedir. Libya'da hükümetin kontrolleri altındaki kuvvetler de dahil olmak üzere saldırılardan doğan sorumluluğun alınmasını vurgulanmış ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Güvenlik Konseyi'nden aksi bir talep gelmedikçe Roma Kanunu'nun 16. Maddesi uyarınca soruşturmasını sürdüreceği açıklanmıştır. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin VII. Bölümü ve bölümün 41. Maddesi uyarınca davranarak, Şiddete derhal son verilmesini ve halkın isteklerinin dikkate alınmasını talep etmekte; İnsan haklarına ve uluslararası insan haklarını düzenlemelerine uymalarını; 15 Şubat 2011'den itibaren Libya'da ortaya çıkan durumla ilgili olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısıyla işbirliği yapılmasına; BM üyesi ülkelerin Libya'ya silah ve askeri mühimmat satması, temin etmesi, silah satımına yol açabilecek herhangi bir

eylemde bulunması yasaklanmış, silah ve askeri mühimmat satımına veya temin edilmesine karşı her türlü önlemin alınmasına karar verilmiştir; Libya'ya komşu ülkeler başta olmak üzere tüm devletlerin kendi ulusal yasaları ve uluslararası hukuk çerçevesinde, özellikle deniz hukuku ve uluslararası sivil taşımacılık kuralları gereğince, Libya'dan kendi ülke sınırlarına hava ve deniz yoluyla giren tüm kargoların yukarıda belirtilen materyalleri taşımaması gerektiğini dikkate almaları çağrısı yapılmaktadır ve son olarak da içerisinde Muammer Kaddafi ve ailesinin de bulunduğu bazı üst düzey kişilere seyahat yasağı ve malvarlıklarını dondurma kararı almıştır. Her en kadar 1970 Sayılı karar ile Libya yönetimine iç savaşı durdurma ve sivil halka karşı güç kullanma politikasından vazgeçilmesi yönünde önemli bir adım atılmışsa da Kaddafi rejimi muhaliflerin denetimindeki şehirlerde kontrolü ele geçirmek için saldırılarını yoğunlaştırmıştır.⁵

BM'nin derhal ateşkes ve yaptırımlar öngörmesine karşın çatışmaların sürmesi üzerine yeniden konuyu ele almak üzere toplanan Güvenlik Konseyi üyeleri Libya'daki krizin uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturduğunu ve BM Sözleşmesi'nin güç kullanmaya izin veren 7. Bölümü çerçevesinde konuyu yeniden gündeme almıştır. Bu kapsamda Fransa, Lübnan ve İngiltere'nin işbirliğinde hazırlanan karar tasarısı Konsey'de farklı önerilerin de tartışılmasıyla değişikliğe uğrarken Libya'da sivilleri koruma amacıyla uçuşa yasak bölge oluşturulmasına yetki veren, Libya'da derhal ateşkes sağlanması çağrısında bulunan ve rejime yönelik yaptırımların daha da sıklaştırılmasını ve genişletilmesini öngören karar tasarısı Konsey'de veto yetkisine sahip bulunan Rusya ve Çin'in çekimser oyuna karşılık 10 üyenin olumlu oyuyla kabul etmiştir. Karar tasarısına, Konsey'in daimi üyelerinden Rusya ve Çin'in yanı sıra geçici üyelere Almanya, Hindistan ve Brezilya çekimser oy kullanmasına karşın 1973 Sayılı karar aynı zamanda hem uçuşa yasak bölge uygulanması hem de sivillerin korunması için askeri güç kullanılmasına izin verilmekteydi. Kararda 1970 Sayılı Kararda olduğu gibi açık bir şekilde Libya'nın egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve ulu-

Oldukça aceleci bir tavırla Libya'lı muhaliflerin yardımına koşan Fransa, muhalif güçlerin büyük sempatisini kazandı.

sal birliğine saygı duyulduğu ve Libya'da taraflar arasında derhal bir ateşkesin sağlanması, çatışmaların ve sivillere yönelik tüm saldırıların sona erdirilmesi çağrısında bulunulmuştur. 1973 Sayılı kararın giriş kısmında Libya hükümetinin sivillere karşı uyguladığı şiddet kınanmış ve derhal güç kullanma politikasında vazgeçilmesi istenmiştir. Kararda 8 Martta İslam Konferansı Örgütü, 10 Martta Afrika Birliği, 12 Martta Arap Birliği'nin aldığı uçuşa yasak bölge çağrısı, 16 Martta Genel Sekreterin derhal ateşkes çağrısına yer verilmiş ve böylelikle 1973 Sayılı karara uluslararası bir destek verildiğine dikkat çekilmiştir. Kararda ayrıca BM'ye üye tüm ülkelere, BM Genel Sekreteri ile işbirliği halinde olmak kaydıyla Libya'da sal-

Türkiye, Libya'daki iç savaşa yapılan dış müdahalenin amacından sapmaması için çaba gösteriyor.

dırı tehdidi altında olan sivilleri korumak üzere, Libya'nın hiçbir yerinde, herhangi bir şekilde yabancı işgalci güç oluşturmadan, gerekli tüm önlemleri almaları yetkisi verilmiştir. Kararın "uçuşa yasak bölge oluşturulması" bölümünde, Libya hava sahasında, insani yardım amaçlı ve yabancı devletlerin vatandaşlarının ülkeden tahliye edilmesi amacıyla yapılan uçuşlar dışındaki tüm uçuşların yasaklanması isteniyor. Bu kapsamda karar, BM'ye üye ülkelere, BM Genel Sekreteri ve Arap Birliği Genel Sekreteri'ne haber vermeleri kaydıyla ve onlarla eşgüdüm halinde, uçuşa yasak bölgenin uygulanmasını sağlama amacıyla kendi başlarına ya da bölgesel kuruluşlar ve düzenlemeler çerçevesinde hareket ederek gerekli tüm önlemleri alma yetkisi de veriyor. 1973 Sayılı kararda bir kez daha Kaddafi ailesinin dışında Magariha kabilesi liderlerinden İstihbarat Başkanı Albay Abdullah El-Senusi'nin de aralarında

bulduğu 7 kişiye yaptırımlar getirilmiş ve aynı zamanda Libya Ulusal Petrol Şirketi ve Libya Merkez Bankası'nın malvarlıklarının dondurulmasına karar verilmiştir.⁶

1973 Sayılı kararın ateşkes çağrısına ve çatışmaların durdurulması çağrılarına rağmen Kaddafi'nin iç savaşı Bingazi'nin kontrolünü ele geçirmek için sürdürmesi üzerine başta Fransa ve İngiltere olmak üzere BM'den alınan ve güç kullanmaya yetki veren karar doğrultusunda harekete geçen koalisyon ülkeleri 19 Martta Libya'ya yoğun bir hava ve denizden operasyon düzenlemiştir. Operasyonun hedefinde uçuşa yasak bölge uygulanmasının kurulması için Libya'nın hava savunma sistemlerinin yok edilmesi varken aynı zamanda Fransız Savaş uçakları Bingazi'de Batı sınırlarında bulunan Kaddafi'ye bağlı askeri güçleri hedef almıştır. Böylelikle ilk etapta Kaddafi'nin Bingazi'yi kontrol altına almasını engellenmiş olundu.

Libya Savaşı'nın Askeri ve Siyasal Sonuçları⁷

19 Mart itibariyle başlayan uluslararası müdahalenin sınırları 1973 sayılı karar kapsamında düşünüldüğünde sivillerin korunması ve tüm Libya topraklarını kapsayacak şekilde bir uçuşa yasak bölgenin uygulanması olarak görülmektedir. Bu kapsamda uçuşa yasak bölge uygulanması sırasında devriye görevi görecekt askeri birimlere karşı düzenlenmesi muhtemel saldırıların önüne geçilmesi için askeri tehdit olarak görülen tüm askeri altyapının imha edilmesi gerekecektir. Dolayısıyla Libya hava savunma sistemlerinin dışında muhaliflerin bulunduğu bölgelerindeki sivillerin korunması için de askeri operasyonların yapılması gerekmektedir. Şimdilik askeri kontrolün ABD'de olmasına karşın Pentagon'dan yapılan açıklamalarda kontrolün koalisyon güçlerine devredileceği açıklanmıştır. 10 Martta toplanan NATO üyeleri operasyonun yürütme konusunda sorumluluğu devralma konusunu tartışmış ancak Fransa ve Türkiye'nin farklı politikaları nedeniyle NATO toplantısından istenilen bir sonuç çıkmamıştır. Tartışılan konuların başında askeri müdahalenin hedefinin net çizilmeyişi, uçuşa yasak bölge uygulamasının

İç savaşta muhaliflerin yeniden psikolojik zafer elde ettikleri görülmektedir. Muhaliflerin bunu siyasal ve askeri bir zafere dönüştürmek için daha koordineli ve daha etkili operasyonlara yönelecekleri açıktır.

sınırlandırılması ve Kaddafi yönetimine yönelik alınacak kararlardaki belirsizlikler bulunmaktadır. Yoğun hava bombardımanlarının sürdüğü günlerde Fransa'nın proaktif bir pozisyon üstlenmesi bir anlamda Libya'da Kaddafi'nin askeri bir zafer kazanmasını ve bir çok sivilin yaşamını yitirmesini engellerken diğer yandan da yeni süreçte operasyonlarını nihai hedefinin ne olacağı tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Askeri Operasyonun Başarısı

Askeri müdahalenin ilk başarısı Kaddafi'ye bağlı birliklerin muhaliflerin ve Ulusal Konseyin merkezi olan Bingazi'de saldırı pozisyonundan savunma pozisyonuna çekilmeye zorlanmasıyla elde edilmiştir. Bu noktada Fransa, İngiltere ve ABD'nin ilk saldırılarının istenilen amacın elde edilmesine imkan verdiği görülmüştür. Bundan sonraki aşamada koalisyon güçlerinin muhaliflerin güçlü olduğu diğer yerleşim birimlerinde de Kaddafi'ye bağlı güçlerin şehirlerden ve yerleşim birimlerinin çevresinden çekilmesini sağlamak olacaktır. Verilen askeri destek muhaliflerin tekrar kendi şehirlerinde denetimi ele almasına imkan verecektir. Nitekim muhaliflerin ilk önce Ecnebiye ve ardından da Brega, Ukeyla ve Ras Lanuf'u ele geçirmesi beklenen bir gelişmeydi.

Askeri müdahale ile birlikte ilk başlarda muhalif olan ancak yoğun saldırılar karşısında taraf değiştiren bazı aşiret liderlerinin bir kez daha muhalefet safına geçmesine yol açacaktır. Tarhuna ve bazı Warfallah liderlerinin rejime bağlı olduğu yönünde yapılan açıklamalardan kısa bir süre sonra tersi yönünde açıklamaların yapılması da bunun ilk işaretlerini vermektedir.

Kaddafi'nin savaş ve direniş çağrısına rağmen askeri teknoloji olarak savaşı sürdürebilecek güçte olmadığı ve bunun bir süre sonra iktidarın daha da zayıflamasına yol açarak Kaddafi'nin rejiminin çökmesine yol açabileceği tartışması yapılmaktadır. Bunun gerçekleşebilmesi için saldırıların yoğun ve uzunca bir süre daha devam etmesi gerekmektedir. Kısa sürede böyle bir sonucun elde edilebilmesi ihtimali imkan dahilinde olmakla birlikte Kaddafi'ye bağlı kabilelerin tutumları bu süreçte oldukça önemli olacaktır. Hava, kara ve denizden uygulanan abluka ve yaptırımların muhalif gruplarının güçlenmesine yol açarak Kaddafi'ye bağlı bölgelerde ciddi sıkıntıların yaşanmasına yol açacaktır.

Doğu, Güney ve Batı'daki şehirlerde denetim kuran muhaliflerin Kaddafi'yi destekleyen aşiretlere gıda dahil askeri ve lojistik desteğin gitmesini kesmesi Kaddafi'nin zayıflamasına yol açabilir. Koalisyon güçlerinin askeri desteğini arkasına alan muhalifler kısa süre önce kaybettikleri şehirler üzerinde bir kez daha denetim kuracaklardır. Çünkü, bu şehirdeki aşiretlerin muhaliflerden olduğunu görmemiz gerekir.

İç savaşta muhaliflerin yeniden psikolojik zafer elde ettikleri görülmektedir. Muhaliflerin bunu siyasal ve askeri bir zafere dönüştürmek için daha koordineli ve daha etkili operasyonlara yönelecekleri açıktır.

Hem muhalifler hem de Kaddafi yanlısı grupların savaş stratejisi Libya'nın coğrafik yapısından da kaynaklanan nedenlerden dolayı teker teker yerleşim birimleri üzerinde kontrol kurmaktadır. II. Dünya Savaşı sırasında Almanlar ile İngilizler arasında uygulanan ve adına kutu kutu ilerleme

stratejisi denen bu yöntem şehirlerin ele geçirilmesini hedeflemektedir. Bir diğer anlamda topyekün savaş yerine adım adım ilerleme stratejisi bu kez muhaliflerin koalisyon güçlerinin desteğiyle hayata geçireceğini ifade etmek gerekir.

Askeri Müdahalenin Olası Riskler

Askeri müdahale sırasında ortaya çıkabilecek sivil kayıplar müdahalenin uluslararası kamuoyu nezdinde daha fazla tartışmasına yol açacaktır. Kaddafi yönetiminin sivil kayıpları sürekli gündeme taşıma çabasının doğrudan askeri müdahaleye verilen kamuoyu desteğini kesmeye yönelik olduğu düşünülmektedir. Bu noktada savaşın uzun bir süreye yayılması ve daha fazla sivil kayıpların yaşanması Arap ve Müslüman kamuoyunun yanı sıra askeri müdahalede bulunan ülkelerin kamuoylarının da savaşa verdiği destekte bir azalmaya yol açabilir.

Operasyonlar sırasında yaşanacak askeri kayıplarda koalisyon güçlerinin savaşı sürdürme konusundaki isteklerini etkileyebilir. Ancak hava operasyonlarının ilk aşamasında Libya'nın hava savunma sistemi ve askeri alt yapısının önemli bir kısmı yok edilirse, bu tür bir riskin azalacağı düşünülmektedir.

Koalisyon güçleri arasında yaşanacak olası koordinasyonsuzluk ve Libya Operasyonuna liderlik etme yarışı da krizin başarısı ve sürdürülebilirliğini etkileyebilir. Özellikle NATO'nun sorumluluğu üstlenmesi konusunda yürütülen görüşmelerde Türkiye ve Fransa'nın farklı tutumlar ortaya koyması diğer yandan bazı NATO üyelerinin de Fransa yerine ABD'nin Libya operasyonuna liderlik etmesini istemesi bu konuda yaşanan tartışmaları göstermektedir.

Askeri operasyonların ekonomik maliyetini kimler ve nasıl karşılayacak yönünde ciddi bir belirsizlik bulunmaktadır. Fransa ve İngiltere'nin hatta ABD'nin bile uzun sürecek bir askeri operasyonun maliyetini karşılaması beklenmemektedir. Dolayısıyla kısa sürede maliyetlerin nasıl karşılanacağı ve Fransa'nın temel hedefleri ve amaçları konusunda net bir sorunun cevabının verilmesi gerekmektedir.

Hava operasyonları sonrası muhalifler güçlere askeri eğitim verilmesi sorunu gündeme gelebilir. Bu aşamada her ülkenin ortak davranmak yerine bireysel olarak kendine yakın muhalif gruplarla görüşmeler yürütmesi sorunlara yol açabilir. 1943-1951 arası dönemde Fransa, İngiltere, İtalya ve Amerikalıların Libya'da uyguladığı politikalara geri dönülebilir.

Olası bir kara operasyonunun gündeme gelmeyeceği düşünülmeyle birlikte daha sonraki dönemlerde çatışmaların sonlandırılması için muhalif gruplarla birlikte sınırlı oranda kara birliklerinin Libya'ya gönderilmesi için bazı ülkelerin harekete geçmesi sorun oluşturabilir. Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1973 Sayılı kararda bu soruna dikkat çekilmesine rağmen ilerleyen günlerde sivillerin korunması amacıyla Fransa gibi ülkelerin bu tür bir sorumluluk alması gündeme geldiğinde, söz konusu girişim ciddi sorunlara yol açabilir.

Ayrıca Kaddafi'nin kendini destekleyen aşiretlerle birlikte alternatif bir siyasi yapı oluşturmaya yönelmesi ilerleyen günlerde gündeme gelebilir. Uluslararası müdahale sınırlı kalırsa Sirte ve Trablus bölgesinden Kaddafi'nin ilkokula gittiği Fizan'ın içlerine kadar olan bölgede ayrı bir siyasi ve askeri yapı oluşturulması gündeme gelebilir. Bu bölgede muhalif aşiretlerin sınırlı olması ve sivil kayıpların yaşanmaması olası bir askeri müdahalenin engellenmesine yol açacaktır.

Koalisyon güçlerinin hava desteğiyle muhaliflerin Kaddafi ve Magariha bölgesine girmesi sivil kayıpların rejim yanlısı kesimlerde yaşanmasına yol açabilir. Böyle bir durumda koalisyon güçlerinin rejim yanlılarını koruyup korumayacağı ciddi bir tartışma konusu olacaktır.

Türkiye'nin Askeri Operasyona Bakışı

Türkiye açısından bakıldığında Türkiye'nin bu aşamadan sonra doğrudan tüm Libya'yı kapsayan bir uçuşa yasak bölgede hava operasyonlarına katılmak istemediği görülmektedir. Bu durum NATO'nun sorumluluk alması önünde bir engel olmamakla birlikte NATO içindeki üyeler

Muhafiflerin yönetime gelmesinden sonra Türkiye ile ilişkileri gözden geçirmek isteyebilir. Dolayısıyla Ankara'nın hem muhafiflerin hem de rejime bağlı olan kabilelerin desteğini alacak politikalar üretmesi gerekmektedir.

arasında güvensizlik ve kuşkunun oluşmasına yol açabilir yönünde tartişmalar yapılmaktadır. Ancak Türkiye'nin özel olarak belli bölgelerde ve görevlerde sorumluluk talep etmesi NATO'nun diğer yeleri tarafından kabul görmesinin sağlanmasıyla NATO'nun Libya krizinde sorumluluk almasının n açılabilir.

Bunun da ötesinde Türkiye NATO'nun Libya krizinde yanliş bir strateji uygulamasının da önüne geçecek önerilerde de bulunması kuvvetle muhtemeldir. Afganistan rneğinde olduğu gibi Türkiye'nin doğrudan Kaddafi kabilesinin veya rejimi destekleyen kabilelerin yaşadığı bölgede NATO'nun sorumluluklarını sınırlı görevlerle almasını sağlaması da gündeme gelebilir. Çünkü bu bölgelerde yaşanacak sivil kayıplar hem NATO hem de NATO içinde hareket edecek glere yoğun eleştirilerin yapılmasına yol açabilir. Nitekim Türkiye, tüm Libya topraklarında bir uçuşa yasak bölge uygulaması yerine muhafif grupların etkili olduğu bölgelerin korunmasını içeren bir uçuşa yasak bölgenin uygulanmasını sağlamaya çalışarak bu bölgede sürdürülecek operasyonlarda yer almasının daha iyi olacağını öngörmektedir. 1973 Sayılı kararda belirtildiği üzere NATO operasyonlarına insani ve lojistik destek verilmesi NATO'daki sorumlulukların sürdürülmesi için gerekli olmakla birlikte Türkiye, doğrudan rejime bağlı bölgelerde düzenlenecek saldırıların içerisinde yer almamalıdır. Aksi durumda NATO'nun bu bölgelerde yürüteceği operasyonlarda aktif bir görev almak Türkiye-Libya ilişkilerinde gelecekte ciddi bir sorun yaratabileceği düşünülmektedir.

Ancak, muhafiflerin desteklenmemesi de aynı sorunların yaşanmasına yol açacaktır. Muhafiflerin

yönetime gelmesinden sonra Türkiye ile olan ilişkileri gözden geçirmek istemesi durumunda Ankara'nın Libya politikasında geriye dönülmez bir süreç başlayabilir. Dolayısıyla Ankara'nın süreci yakından takip etmesi ve hem muhafiflerin hem de rejime bağlı olan kabilelerin desteğini arkasına alacak politikalar üretmesi gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'nin hem muhafifler hem de rejime bağlı kabilelerin; diğer bir deyişle tüm Libyalıların çıkarına olabilecek Şekilde Libya krizinde sorumluluk alması önemlidir. Hem Başbakan Erdoğan hem de Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun belirttiği gibi Türkiye Libyalılara karşı silah kullanacak bir görev ve sorumluluğu kabul etmemelidir. Uzun dönemli çıkarların korunması için halı hazırda yaşanan krizde Türkiye'nin tüm gruplarla iyi ilişkilerini koruması gerekmektedir. Başbakan Erdoğan, Libya'ya yönelik insani yardım operasyonunun Őemsiyesinin BM olması gerektiğini bildirdi ve NATO'da devam eden toplantıda Türkiye'nin görüşlerinin taraflara bildirileceğini kaydetti. Erdoğan'ın grup toplantısında ileri srdğu üzere "Şu anda Libya'da devam eden operasyonunun, Libyalılar ve bölge ülkeleri tarafından petrol ve çıkar amaçlı bir operasyon olarak algılanıyor olması, Batı'nın müdahalesi olarak algılanıyor olması, bizim haklılığımızı zaten ortaya koymuştur" tarzındaki eleştirilerde haklı biryan bulunmaktadır. Çünkü, tarih boyunca Fransızların ve İtalyanların Libya ile ilişkilerde ekonomik çıkarlarını dikkate aldıkları bilinmektedir. Hem Sarkozy hem de İtalyan Başbakanı Kaddafi ile ilişkilerinde ekonomik çıkarlarını dikkate alan bir politika uygulamışlardır. Ayrıca Erdoğan "Libya halkının esenliğini, huzurunu, Libya'nın i barışını temel hedef olarak gördüklerini, bunu sağlayacak Şekilde adımlar atılması için temaslarını yoğun

şekilde sürdürdüklerini” belirterek Türkiye’nin bir alanda hem muhaliflerle hem de Kaddafi yönetimiyle krizin daha fazla kan dökülmeden aşılması konusunda yoğun bir çaba harcadığını ortaya koymuştur. Son olarak Erdoğan “Şunun da altını çizerek söylüyorum; Türkiye asla ve asla Libya halkına silah doğrultan taraf olmayacak” dedi. Dolayısıyla Türkiye doğrudan içerisinde yer almadığı bir askeri harekatta yaşanacak sivil kayıpların sorumluluğunu Fransa ile paylaşmak yerine doğrudan soruna Libya halkının çıkarını gözetenek ortak bir çözüm bulmak üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Hem Libya hem de Türkiye’nin çıkarına uygun olan da sorunlara alternatif ve özgün bir bakış açısı geliştirebilme yönünde adımlar atabilmesidir.

Sonuç olarak Türkiye açısından oldukça zor bir sürecin başladığını ve NATO kapsamında İzmir’in komuta merkezi olması durumunda Türkiye’nin doğrudan Batılı ülkelerle birlikte Libya’ya müdahale eden bir taraf olacağı açıktır. Belki de ilerleyen günlerde bir kara operasyonu gündeme geldiğinde Türk askerlerinin de savaş hattında olmasa da lojistik destek verecek bir konumda olması gündeme gelecektir. Dolayısıyla Libya krizinde Türkiye’nin şimdiden tüm olasılıkları göz ardı etmeyen bir strateji benimsemesi gerekir. Aksi durumda NATO örneğinde olduğu gibi daha önce ifade edilen politikalarda geri dönüş yapmak zorunda kalabilir.

0

DİPNOTLAR

- 1 Libya’s Tribal Dyanmics, STRATFOR News, February 25, 2011, <http://redstomp.org/forums/showthread.php?1109-Libya-s-Tribal-Dyanmics>; Abdulsattar Hatitah, “Libyan Tribal Map: Network of loyalties that will determine Gaddafi’s fate”, Al Awsat Newspaper, 22/02/2011, <http://aawsat.com/english/news.asp?section=3&id=24257>; Emrys L. Peters, Jack Goody, Emanuel Marx, “The Bedouin of Cyrenaica: studies in personal and corporate power”, University of Cambridge pub., 1990; Wading through maze of Libyan tribesA Point of View, Middle East Politics, February 22, 2011, <http://www.sandraoffthestrip.com/2011/02/22/nearly-impossible-to-wade-through-maze-of-libyan-tribes/>
- 2 Detaylı bilgi için bkz., Offical Wep Page The Interim Transitional National Council, <http://ntclibya.org/english/>
- 3 STRATFOR Global Intelligence, “Who leads Libya’s opposition?”, STRATFOR GLOBAL INTELLIGENCE, <http://reportergary.com/2011/03/who-leads-libyas-opposition/>
- 4 TRT Haber, Fransa, Libya Milli Konseyi’ni Tanıdı, 10.03.2010, <http://www.trt.net.tr/haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=823d0df6-3483-44cf-873b-332e1f6c01d3>
- 5 Karar metni için bkz., UN Security Council Resolution, S/RES/1970 (2011)
- 6 Karar metni için bkz., UN Security Council Resolution, S/RES/1973 (2011)
- 7 Bu kısım daha önce ORSAM’da yayınlanan yazının geliştirilmiş halidir. Bkz.: Veyssel Ayhan, Libya İç Savaşı ve Uluslararası Müdahale: Sınırları ve Olası Sonuçları, ORSAM Dış Politika Analizi, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1562>, 21.03.2010.